

Ми очікуємо, що знизиться дублювання зусиль організацій - учасниць проекту. Згідно з умовами проекту, наш інформаційний продукт буде надаватися безкоштовно.

Розроблено поетапний план реалізації проекту.

I етап. Документально-правове забезпечення. Започаткування порталу згідно з розпорядженням голови облдержадміністрації, розробка бізнес-плану, положення про портал, посадових інструкцій, визначення відділів, що будуть займатися відбором інформації для поповнення змісту порталу, проводитимуть соціологічні дослідження інформаційного ринку і аудиторії.

Посадові обов'язки розподіляються таким чином:

- керівник проекту - організація роботи та контроль за її виконанням, налагодження ділових стосунків з організаціями-учасницями, підписання угод з інформаційними партнерами;
- головний редактор - відбір інформації щодо наповнення порталу, підготовка до публікації інформації;
- контент-менеджер - наповнення порталу, аналітична діяльність;
- системний адміністратор - установа та налагодження програмного забезпечення, технічна

підтримка проекту, розробка веб-сторінок, адміністрування інформаційного центру.

II етап складається з: дослідження і аналізу ринку інформаційних послуг (сьогодні попередній аналіз контенту майбутнього порталу вже виявив найбільш значущі інформаційні складові регіону, які становитимуть ядро порталу) та проведення переговорів з організаціями, котрі беруть участь у реалізації проекту, укладання угод про наміри, що стануть основою підписання двосторонніх договорів та генеральної угоди з найбільшими провайдерами мережі Інтернет та власниками інформаційних ресурсів.

На III етапі відбувається пошук, відбір та систематизація змісту порталу, встановлення технічних засобів, програмного забезпечення, наповнення контенту.

Бібліотека має на меті збільшити кількість організацій - учасниць проекту, особливо за рахунок тих, що розташовані в районах і малих містах області.

При успішній реалізації проекту у перспективі інформаційний портал стане ключовим компонентом регіональних інформаційних ресурсів та важливим засобом реалізації програми економічного і соціального розвитку Одеського регіону.

УПРАВЛІННЯ КОЛЕКЦІЯМИ ЕЛЕКТРОННИХ ЖУРНАЛІВ: НОВА РОЛЬ БІБЛІОТЕК У СТВОРЕННІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

НАЙБІЛЬШ цінності та життєздатність суспільства, як відомо, забезпечують наука, культура та освіта. Це особливо стосується України, яка тільки 14 років тому отримала можливість позбутися довготривалої квазіколоніальної неповноцінності і стати на шлях вільного та демократичного розвитку. Необхідність посиленої уваги до науково-освітнього аспекту діяльності зумовлює процес об'єднання Європи, що супроводжується формуванням спільного освітнього та наукового простору та розробкою єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах усього континенту. Зокрема, Болонська Конвенція, до якої приєдналась у 2005 р. і наша країна, передбачає її інтеграцію в єдиний європейський простір. Цей крок надасть потужний імпульс українській вищій школі і сприятиме створенню відповідного інформаційного простору України.

Дійсно, наука та освіта як ніякі інші сфери людської діяльності потребують оперативної, своєчасної та достовірної інформації. Вченому, досліднику, викладачеві, студенту необхідні потужні інформаційні ресурси, і не лише вітчизняні, а й світові: швидкий, зручний, багатоаспектний доступ до наукової інформації через бази даних, наукову періодику, на-

укову літературу. Разом з тим, як відомо, стан інформаційного забезпечення вітчизняної науки та освіти далекий від ідеального чи хоча б бажаного.

Сучасне суспільство наразі називають інформаційним, а останнім часом все частіше - суспільством знань, епохою четвертої революції (після появи мови, писемності та книгодрукування); епохою глобальної інформатизації, коли інформаційна діяльність стала провідним фактором соціально-культурного та суспільного розвитку людства. Закон України «Про Національну програму інформатизації» [1] визначає інформаційні ресурси як невід'ємну частину стратегічних ресурсів держави та важливий чинник сталого розвитку суспільства.

Як же забезпечити науковців та освітян нашої країни сучасною інформацією? Важливим джерелом у розповсюдженні наукової інформації, більше того, найбільш успішним та вдалим засобом наукової комунікації в усій історії науки є науковий журнал - як першоджерело для опублікування наукових ідей, теорій, результатів досліджень, місце для критичного

розгляду нових ідей тощо. Публікації в наукових журналах за оперативністю завжди випереджали інші види публікацій, наприклад, монографії. Тому науковий журнал справедливо вважається серцем системи наукової комунікації, в той час як монографії, огляди, реферати та бібліографічні огляди, а наразі і сучасні бази даних, - відіграють лише допоміжну роль. Крім того, науковий журнал — найбільш ефективна та низьковартісна модель публікації наукової інформації, коли дослідники періодично надсилають результати своїх досліджень до видання, що збирає, проводить експертизу і публікує ці статті.

Тому, наприклад, від 75 до 85% колекції будь-якої академічної бібліотеки світу в галузі природничих та технічних наук становлять саме наукові журнали. Нині нараховують від 19 до 45 тис. наукових часописів залежно від того, який тип видань вважати такими. Це означає, що у світ виходять близько 1,5-2 млн. відрецензованих статей щороку, в яких понад 12 млн. науковців Гутенбергової ери прагнуть поділитися результатами своїх досліджень і засвідчити авторство свого наукового доробку. Йдеться саме про якісні дослідження, які витримали незалежне рецензування через систему реєг review.

За останні кілька десятиліть, і особливо з часів появи Веб, увага фахівців всього світу прикута до унікального явища - нової форми наукового журналу - електронного, що спричинило низку змін власне і у самій системі наукової комунікації, в усіх складниках ланцюга «автор - наукова праця - публікація - видавництво - бібліотека - читач». Термінологічно, найпростіше тлумачення електронного журналу (ЕЖ) - це будь-який журнал, що доступний он-лайн, включаючи і оригінальний (той, що існує лише в електронному просторі), і паралельний (що має друкований аналог), а також інтегровані (гібридні, що доповнюють один одного). Слід зазначити, разом з тим, що окремі дослідники вважають ЕЖ лише той, що створений і доступний в електронному середовищі. Тотожними для ЕЖ є поняття «електронний», «онлайн», «веб-», «мережвий».

У доінтернетівський період електронні журнали не мали успіху через погані інтерфейси та відсутність координованих міжнародних телекомунікаційних мереж. З появою Веб, систем навігації і перегляду інформації та стандартів SGML, XHTML, XML і Metadata користувачі мають у розпорядженні уніфіковану форму представлення та доступу до усіх мережових ресурсів. Зважаючи на стрімкий розвиток електронних журналів (від перших у кінці 1980-х років, від 27 назв у 1991 році до понад 45 тис. на сьогодні), їхні безумовні переваги, висловлюються навіть прогнози щодо припинення вже в недалекому майбутньому видання традиційних (паперових) журналів („криза серіальних видань“).

Нові технології спричинили подальші дискусії у фахових колах навколо моделей наукової комунікації взагалі. Серед запропонованих альтернативних

моделей найбільш відомі наразі "Відкритий Доступ" та "Відкритий Архів", а також перехід від журнально-орієнтованої моделі у розповсюдженні наукової інформації до моделі статейно-орієнтованої. Для українських науковців, які особливо потерпають від браку доступу до інформації та не мають можливості через фінансові, мовні, організаційні проблеми публікуватись у закордонній науковій періодиці, привабливими, здається, виглядають саме ці моделі.

Ініціатива Відкритого Доступу [2] "стартувала" у 2001 році як альтернативна модель наукової комунікації, що забезпечує безкоштовний доступ читачів до якісної (рецензованої) наукової літератури у публічному Інтернеті з правом читати, завантажувати, копіювати, поширювати, роздруковувати, посилатися на повнотекстові статті. Директорія часописів Відкритого Доступу [3] станом на жовтень 2005 р. налічувала 1 839 фахових електронних наукових часописів (79 458 статей). Модель Відкритого Архіву - відкритих інституційних репозитаріїв - публічно доступних архівів науково-освітніх організацій, у яких дослідники архівують свої друковані статті та інші дослідницькі матеріали, - також популярна наразі у світі. Вона вже нараховує 477 архівів із 41 країни [4], де окрім друкованих архівуються ще ненадруковані статті, бакалаврські, магістерські, докторські дисертації тощо. Такі наукові цифрові колекції дають змогу оперативно працювати з різним цифровим контентом, швидко підготувати онлайн навчальні матеріали, електронні часописи й книжки.

За даними Грега Шварца щодо *Astrophysical Journal*, 72% статей, які друкуються у відкритому Інтернет-доступі (переважно у фізичному архіві ArXiv), цитуються вдвічі більше від решти 28% статей, що друкуються тільки у режимі передплати часопису. Пітер Субер на підставі звіту найбільшого видавця наукових часописів Reed Elsevier поравував, що середня кількість «завантажень» статей у ScienceDirect за останній рік становить 28, тоді як у випадку часопису Відкритого Доступу BioMedCentral ця кількість сягає 2 500. Отже, статті, надруковані у режимі Відкритого Доступу, використовуються у 89 разів частіше у біомедичних дисциплінах та у 35 разів частіше у фізичних дисциплінах [5].

Серед інших переваг - широкий і вимірюваний доступ читачів, легкість пошуку потрібних текстів, потужна читацька аудиторія, інтеграція до глобальних наукових баз даних, зменшення наукової ізоляції та нові можливості для спільних наукових проєктів. Модель Відкритого Архіву видається найліпшою у справі організації вітчизняних наукових інформаційних ресурсів, зокрема публікацій університетських громад України. Адже, незважаючи на певні зусилля, зокрема НБУВ, у створенні БД «Україніка наукова», сьогодні навіть реферативне оброблення проходить лише частина періодичних та продовжуваних видань України.

До реферативної БД «Україніка наукова» подано 250 серіальних видань. Тим часом згідно з «Переліком № 1 наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» нині в Україні видається близько 100 журналів та видань, що продовжуються [6]. Відповідні пілотні проекти, котрі виконуються різними інституціями, вже можна об'єднати, зокрема, під патронатом нашого Консорціуму «Інформатіо» та Міжнародного фонду "Відродження" (МФВ). Таку ініціативу було підтримано учасниками 2-ї Міжнародної науково-практичної конференції "INFORMATIO-2005: Електронні інформаційні ресурси: проблеми створення, використання, доступу", яка відбулася 3-7 жовтня 2005 року у м. Алушті (АРК). Зокрема, було вирішено започаткувати пілотний проект мережі відкритих інституційних депозитаріїв. Ініціативна група (наукові бібліотеки НаУКМА, Хмельницького, Чернівецького, Львівського національних університетів) найближчим часом представить його.

До переваг електронних журналів для користувача слід віднести:

- оперативність підготовки та поширення публікацій: стаття доступна відразу після схвалення редакційною радою, інколи на 3-4 місяці раніше, ніж у друкованому варіанті журналу;

- доступність 24 години на добу, 7 днів на тиждень, 365 днів на рік - тобто фактично необмежена безперервна доступність у будь-який час з будь-якого робочого місця в Інтернеті (досліднику немає потреби витрачати час у бібліотеках);

- надзвичайно широкий спектр пошукових можливостей, яких просто не могло бути у друкованих журналах;

- можливість налагодження інтерактивного зв'язку "автор - користувач", більшість публікацій містять відсилку на електронну пошту або веб-адресу автора;

- можливість "зачування" публікації, електронний текст зручний для подальшої роботи (копіювання, замітки, конспект, реферат тощо);

- навігація: стандартний та найбільш поширений метод пошуку інформації у науковців через цитування, зокрема в журнальних статтях. Технології Веб мають ідеальну платформу для цього, бо ж будуються на зв'язках сайтів та документів і надають чудові можливості для навігації. Тож сучасні технології дозволяють через лінки отримати зручний ж доступ від цитованих робіт до їхніх повних текстів;

- зміст ЕЖ, як правило, включає додатковий матеріал, якого немає у друкованому, в т. ч. через мультимедіа, що дозволяє не лише прочитати, а й побачити та почути результати дослідження;

- система персонального налаштування дозволяє користувачеві будь-які персональні налаштування для зручності в пошуку та отриманні необхідної інформації.

Для університетів важливою функцією ЕЖ є також їхнє включення до засобів дистанційної освіти.

Бібліотеки всього світу переживають зараз перехідний етап, змушені справлятися з колекцією друкованих журналів і одночасно працювати з журналами електронними, як і взагалі з електронними ресурсами (е-книгами, е-бібліотеками, е-журналами, базами даних тощо). Це досить складний перехідний період особливо для університетських бібліотек, що покликані забезпечити науковою інформацією всю академічну спільноту, організувати відповідний кваліфікований, оперативний сервіс доступу до електронних ресурсів для своїх користувачів у межах не лише бібліотеки, а й усього університетського містечка.

До переліку переваг ЕЖ додамо і вирішення спектра бібліотечних питань:

- практична відсутність витрат на процеси оброблення, збереження та циркуляції, а також необхідність опрацювання, зберігання тощо, з огляду на дефіцит площ у книгозховищах;

- можливість відстежувати статистику використання, що дозволяє більш кваліфіковано проводити політику комплектування;

- можливість одночасного використання того ж числа журналу багатьма користувачами;

- ЕЖ не може бути загублений, зіпсований, пошкоджений тощо.

Бібліотеки, які добре вміють управляти змінами, повинні добре управляти колекцією ЕЖ. Це досить складне завдання, що потребує змін чи не в усіх технологічних процесах, а також у плануванні, відповідному кадровому забезпеченні тощо.

Як же найефективніше організувати колекцію е-журналів? Далеко не кожна бібліотека може мати відділ чи підрозділ, який займеться менеджментом електронних ресурсів з тим, щоб користувач відчув перевагу від добре скоординованого, високоякісного сервісу. Як свідчить практика, найкраще це доручити не окремому підрозділу, а групі працівників (комітет, рада, проектна група) із різних підрозділів бібліотеки (передусім, комплектування, каталогізації, бібліографії, автоматизації).

Основними етапами цієї роботи є:

Відбір. Бібліотека вирішує, які саме ресурси потрібні її користувачам. Ознайомлення з інформаційним ринком через пропозиції видавництва, провайдерів чи консорціумів. Нагадаємо, що джерелами постачання ЕЖ є: 1) служби комерційних видавництв (н-д, Springer Link для журналів видавництва Springer та Kluwer) чи університетських (н-д, проекти Project Muse від Johns Hopkins University Press), або HighWire Press (Stanford University); 2) агрегатори чи передплатні агенції (н-д, EBSCO, FirstSearch від OCLC, Lexis-Nexis, ProQuest, SwetsNet, Factiva тощо). Видавництва наразі пропонують, як правило, не окремі назви журналів, а пакети (тематичні чи цілісні колекції). Серед пере-

ваг отримання журналів через агрегатора - організаційний, технічний та технологічний сервіс одночасного доступу до різних журналів різних видавництва (єдиний інтерфейс для роботи з журналами різних видавництв, перехресні посилання, єдине місце для вирішення проблем обслуговування, підтримки, отримання сервісу аналізу статистики використання та іншої звітності, встановлення контролю та підтримка URLs, сервіс alerting, можливо, архівування тощо).

Тестовий період (є необхідним особливо у випадку, коли бібліотека не впевнена стовідсотково в доцільності передплати чи знайомить користувачів з новими ресурсами, а також потрібне тестування технічних параметрів доступу). Як правило, пропонується вендором на термін до 1 місяця, для консорціумів це можуть бути значно триваліші періоди.

Перевірка і налаштування всіх **технічних параметрів** доступу (за контролем IP-адрес чи за доступом за паролями, обмежений або необмежений тощо).

Узгодження і підписання **ліцензійної** угоди. Досить складний документ, що потребує певних знань (юридичних, передусім), тому кращою для бібліотеки є передплата через консорціум, який візьме на себе всі складнощі цього.

Власне придбання. Варто зазначити, що вартість ЕЖ може бути різною, залежно від того, чи передплатується ця назва у цілісному пакеті журналів видавництва або бази даних вендора, чи окрема назва, або навіть окремі статті з цієї назви, які використовують (переглядають чи завантажують) користувачі (сервіс „pay per view“). Досить часто у ціну включають також такі параметри, як кількість користувачів бібліотеки (або число викладачів та студентів в університеті), обмежений чи необмежений доступ.

При підписанні остаточного контракту на передплату ЕЖ варто отримати ще раз чіткі відповіді на питання щодо сервісу, технічної підтримки і розв'язання проблеми перепон у доступі; періодичності (за який період бібліотека матиме випуски журналу, з якого числа тощо); чи є обмеження, якщо бібліотека перестане передплатувати друкований варіант; чи є підтримка архівування (хто цим займається і чи входить це у вартість), які послуги для користувачів, кількість одночасних користувачів, котрі матимуть доступ; чи є доступ офф-кампус, чи можна використовувати отримані статті для МБА чи ЕДД, чи можна роздруковувати всі статті одного числа, чи є обмеження у завантаженні статей; чи є обмеження у доступі, чи дозволяється доступ через проксі-сервер; опис технічних параметрів доступу, вимоги до робочих станцій; вартість бекфайлів (чисел журналу попередніх років) тощо.

Після підписання контракту та сплати рахунку, налаштування технічних параметрів доступу настає етап **реєстрації та обліку**, а також **каталогізації**

ресурсів чи/та представлення їх на веб-сайті бібліотеки. Найкращим є забезпечення доступу користувачів до ЕЖ одночасно і через Веб (абетковий перелік назв журналів та/або за предметами, від яких є гіперпосилання, що ведуть власне до повних текстів цих журналів), і через Online Public Access Catalog (OPAC) бібліотеки, де користувач може одночасно отримувати Інформацію про всю її колекцію, в т. ч. і ЕЖ. Особливостями бібліографічного опису ЕЖ в OPAC є чи окремий запис, чи помітка у відповідному полі про існування е-версії журналу - також з лінком на повний текст журналу. Більшість інформаційних провайдерів наразі пропонують експорт MARC-записів на ЕЖ, які легко інтегруються у каталог бібліотеки.

Наукова бібліотека НаУКМЛ пропонує свій досвід каталогізації е-ресурсів, у т. ч. ЕЖ, методичні рекомендації можна отримати за запитом.

В управлінні колекцією ЕЖ бібліотеці варто створити БД електронних журналів (та електронних ресурсів взагалі), куди включити Інформацію про: назву ресурсу, оплату, джерело фінансування (стаття бюджету, грант тощо), видавця чи вендора (постачальника), вартість щорічної передплати, про відомості щодо поновлення, адресу URL, періодичність - за який термін бібліотека матиме числа журналу; чи є доступним архів, а також опис ліцензії (умови, термін, дати підписання, поновлення тощо), дозволена кількість одночасних користувачів; опис доступу (плагін, клієнти тощо), нотатки каталогізатора (запис в електронному каталозі), нотатки веб-майстра (запис у списку ЕЖ на сайті).

Далі настає важливий для бібліотеки етап **популяризації** ресурсу серед своїх користувачів через тренінги, навчання, семінари, листи розсилки, оголошення, індивідуальні консультації тощо.

В управлінні колекцією ЕЖ важливу роль відіграє аналіз **статистики використання**, що дозволяє кваліфіковано оцінити і власне ресурс, і потреби користувачів: хто, з якою частотою звертається, до яких ресурсів (за тематикою, хронологією, з яких робочих місць, в які періоди часу). Така статистика є неоціненною при прийнятті рішень щодо подальшої передплати чи необхідності залучення подібних додаткових ресурсів, дозволяє проводити будь-які дослідження інформаційних потреб користувачів.

Проблема збереження та архівування є однією з причин того, що бібліотеки здебільшого не спішають замінити на 100% передплату друкованих журналів на електронні, навіть, якщо це вигідно фінансово. Бібліотека завжди хоче отримати в довгочасне володіння те, за що вона заплатила, звичайно ж і має гарантувати користувачу доступ до будь-яких попередніх випусків журналів, якщо він того потребує. Крім того, бібліотека хоче гарантувати, що у виданні не зміниться нічого з бажання видавця чи автора, не буде вилучено статтю чи змінено зміст. Чи забезпечують це ЕЖ? Питання наразі не вирішено однозначно.

Бібліотека повинна мати і механізми **відмови** від переплати ЕЖ та відповідного упорядкування своєї колекції й після цього.

Слід зазначити, що на світовому ринку спеціалізованого автоматизованого програмного забезпечення є вже понад 10 продуктів, спеціально призначених для управління колекціями електронних ресурсів у бібліотеках. Серед найвідоміших - Serial Solution, TDNet, Electronic Resources Management (ERM), WebBridgе, Verde, EJS та ін.

Управління колекцією ЕЖ має, можливо, більш складну технологію, ніж управління колекцією друкованих видань, і бібліотекам варто об'єднати свої зусилля в освоєнні цієї технології.

Бібліотеками України накопичено вже майже семирічний досвід роботи з ЕЖ, починаючи з 1999 року, коли за грантом МФВ було організовано річний доступ до ЕЖ видавництва Springer для 98 бібліотек [7]. З 2000 року вітчизняні бібліотеки мають можливість доступу до баз даних EBSCO за проектом "Електронна інформація для бібліотек" (Electronic Information For Libraries), який є спільною ініціативою Інституту Відкритого Суспільства (Будапешт) і найбільшого у світі видавництва періодики та компанії EBSCO Publishing. Координатором цього проекту в Україні є Асоціація Консорціум «Інформатіо» [8]. Крім баз даних EBSCO, проект пропонує цілий спектр електронних інформаційних ресурсів.

З 2002 року в Україні реалізується проект INTAS «Доступ до електронних журналів для вчених Нових Незалежних Держав». Він забезпечує науковців (через бібліотеки) оперативною науковою інформацією з електронних журналів відомих європейських видавництв — Springer (включаючи Kluwer; понад 1 200 назв) та Blackwell Science (понад 400 назв), бази даних (Zentralblatt Mathematik) та сервісу доставки документів. Проект діятиме до кінця 2006 р. Станом на жовтень 2005 р. до нього приєдналося 235 бібліотек України. Координаторами цього проекту є Технічна інформаційна бібліотека в Ганновері (Німеччина) та Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Слід відзначити досить високу активність університетських та ряду академічних бібліотек у використанні електронних ресурсів, засвідчену статистикою. І все ж таки для бібліотек України залишаються невирішеними багато питань, пов'язаних із середовищем світових інформаційних ресурсів: можливість отримання необхідних видань, фінансові, організаційні та технічні проблеми, майже повна відсутність технологій управління колекціями електронних ресурсів. Не впорядковано інформацію про сукупність вітчизняних електронних журналів. Майже відсутні спроби з упорядкування та представлення користувачам пошукових засобів щодо існуючих електронних журналах. Безумовно, все ще гострими є технічні питання: канали Інтернету, мережеві проблеми, недостатня кількість комп'ютерів та

іншого обладнання, програмного забезпечення тощо.

Ми запрошуємо бібліотеки України до співпраці у цій важливій для всіх нас справі через участь у Консорціумі „Інформатіо”. Слід зазначити, що в середовищі електронних ресурсів саме бібліотечні консорціуми відіграють наразі вирішальну роль, бо виступають відразу від більшості користувачів. Нагадаємо, що Консорціум - це добровільне об'єднання бібліотек для спільного придбання, упорядкування, використання електронних ресурсів, є юридичною особою, виступає від імені всіх бібліотек, що є його учасниками, і має право вести переговори від імені всіх членів, сплачувати рахунки, внески тощо.

Серед цілей будь-якого подібного консорціуму, в т. ч. й нашого, - допомога бібліотекам у придбанні та управлінні е-ресурсами:

- можливість отримання журналів за оптимальною ціною;
- можливість укладення якомога оптимальних ліцензійних угод;
- можливість залучення коштів (грантів) на весь проект у цілому;
- встановлення спільних (єдиних) стандартів в управлінні колекцією ЕЖ;
- підтримка інших ініціатив у доставлянні наукової інформації для користувачів бібліотек;
- спільне вирішення проблем хостінгу та архівування тощо.

Консорціум „Інформатіо”, що є членом Міжнародного консорціуму eIFL.net та Міжнародної коаліції бібліотечних консорціумів - International Coalition of Library Consortia (ICOLC), постійно працює над розширенням діапазону видів електронних інформаційних ресурсів, веде переговори про підключення нових систем інформаційного сервісу і запрошує бібліотеки України до активної співпраці у забезпеченні користувачів сучасною світовою науковою інформацією.

Список використаної літератури

1. Україна. Закон. Про Національну програму інформатизації // Відом. Верхов. Ради. - 1998. - № 27/28. - С. 181.
2. Budapest Open Access Initiative - Див.: <http://www.soros.org/openaccess>
3. Директорія журналів відкритого доступу. - Див.: <http://www.doaj.org>
4. Реєстр інституційних депозитаріїв. - Див.: <http://archives.eprints.org>
5. Кучма І. Право першої ночі? Відкритий доступ // Дзеркало тижня. - 2004. - 20-26 берез. - С. 16.
6. Костенко Л., Сорока М. Інтеграційна основа наукової інфосфери України // Вісн. Нац. акад. наук України. - 2002. - № 5. - С. 36-43.
7. Ярошенко Т., Архипська О. Електронні журнали - бібліотекам України: Перший всеукр. консорціум б-к - користувачів електронними журн. вид-ва «Springer» // Вісн. Книжк. палати. - 1999. - № 12. - С. 24-27.
8. Про Асоціацію "Інформатіо-Консорціум". - Див.: <http://www.informatio.org.ua>